

Mogućnosti upotrebe nuklearnog i hemijskog oružja na evropskom ratištu

Poslednjih godina znatno su pojačane vojne aktivnosti dveju blokovskih grupacija na evropskom ratištu. One predviđaju mogućnost upotrebe nuklearnog i hemijskog oružja na tom prostoru, i to ne samo u eventualnom svetskom nego i u lokalnim i ograničenim ratovima, koji su mogući u tom delu sveta.

Vojne aktivnosti blokovskih grupacija u Evropi prati izuzetno zaoštravanje međunarodnih odnosa i nastavljanje trke u naoružavanju, posebno nuklearnom. Svedoci smo neprekidnog usavršavanja i gomilanja svih vrsta oružja, za šta se angažuju ogromna materijalna sredstva i ljudski potencijali. Time se povećava opasnost od izbijanja rata koji bi se, prema gledištima stranih teoretičara, mogao voditi uz upotrebu nuklearnog i hemijskog oružja.

Opasnost od izbijanja nuklearnog rata u Evropi sve više okuplja pažnju miroljubivih snaga, a naročito posle odluke NATO-a od 12. decembra 1979. o uvođenju nove generacije raketa (tzv. evrostrategijskih) u naoružanje članica ove organizacije. Ta odluka NATO-a i jačanje sovjetskog nuklearnog arsenala stvorili su novu opasnu situaciju u Evropi. Sada se Evropa smatra regionom gde bi moglo da dođe do prve upotrebe nuklearnog oružja. Po svemu sudeći, posebna opasnost preti od upotrebe taktičkog nuklearnog oružja.

Supersile raspolazu tolikim nuklearnim potencijalom koji bi bio dovoljan da se nekoliko puta međusobno unište. Ceni se da ukupna snaga postojećeg nuklearnog potencijala u svetu prelazi 50.000 megatona, što je ekvivalentno snazi oko 2,5 miliona bombi koje su bačene na Hirošimu. Asortiman nuklearnih projektila po snazi je veoma širok i kreće se od ekvivalenta nekoliko desetina

tona trinitrotoluola do 100 megatona. Prema nekim nepotpunim podacima, smatra se da je broj nuklearnih projektila u Evropi dostigao cifru između 12 i 14 hiljada komada. Od toga 8.000 komada otpada na američke taktičke nuklearne projekte, a ostalo na francuske, britanske i sovjetske taktičke nuklearne projekte. Ceni se da sovjetski taktički nuklearni potencijal iznosi preko 4.000 nuklearnih projektila. Američko taktičko nuklearno oružje nalazi se na području SR Nemačke, Holandije, Belgije, Italije, Islanda, Španije, Portugalije, Turske i Grčke. Za sovjetsko taktičko nuklearno oružje nema tačnih podataka, kako o njihovom broju tako i o stacioniranju. Međutim, može se sa sigurnošću pretpostaviti da se, takođe, nalazi u prvoj liniji, tj. da njime raspolažu sovjetske snage stacionirane u DR Nemačkoj, ČSSR, Poljskoj i Mađarskoj. Struktura američkih nuklearnih projektila u Evropi je, prema nekim podacima, sledeća: 4.000 artiljerijskih nuklearnih granata, 2.500 nuklearnih avio-bombi, 500 nuklearnih glava za rakete »zemlja—zemlja«, 700 nuklearnih bojevih glava za rakete PVO i oko 300 nuklearnih mina-fugasa.

Međutim, trka u nuklearnom naoružavanju i dalje se nastavlja. Došlo je do znatnog jačanja nuklearnih snaga Francuske, koje imaju svoju strategijsku i taktičku komponentu.¹ Njene strategijske nuklearne snage sastoje se od srednjih bombardera *Mirage-4A*, balističkih raketa srednjeg dometa iz sastava ratnog vazduhoplovstva i atomsko-raketnih snaga iz sastava ratne mornarice.

Balističke rakete srednjeg dometa organizovane su u dve eskadrole po devet lansera silosnog tipa. Domet gađanja raketa S-2 iznosi oko 3.000 km, a jačina nuklearnih bojevih glava 15 Kt. Sada se ove rakete zamenjuju raketama S-3, čiji domet iznosi preko 3.500 km, a jačina bojeve glave 1 Mt. Obe eskadrole baziraju na platou ALBION u Gornjoj Provansi.

Osnovni avioni-nosači nuklearnog oružja strategijske avijacije su 40 srednjih bombardera *Mirage-4*, čiji je radijus dejstva 4.800 km uz jednu dopunu rezervoara gorivom u vazduhu. Oni su organizovani u dve eskadre (svaka po tri eskadrole). Postoji, takođe, eskadra aviona-cisterni za punjenje gorivom u vazduhu (tri eskadrole, 11 aviona-cisterni KC-135F).

Sada se u sastavu mornaričkih strategijskih snaga nalaze atomsko-raketne podmornice *Redutabl F*, *Teribl*, *Fudrojant*, *Endomtabl* i *Tonan*, naoružane sa po 16 raketa M-20 (domet 300 km, nuklearna bojeva glava 1 Mt). Šesta atomsko-raketna podmornica *Enfleksibil*,

¹ Zarubežnoe voennoe obozrenie br. 8/80, str. 10—15.

čije se uvođenje u operativnu upotrebu očekuje sredinom osamdesetih godina, nalazi se u izgradnji. Naoružana je raketama M-4 do meta 4.000 km. Prema francuskim podacima, tim raketama do 1985. godine biće preoručane i ostale atomsko-raketne podmornice, a u toku 1985. do 1990. godine, posle svake jedne i po godine biće spuštена u vodu po jedna atomsko-raketna podmornica tipa »En-fleksibil«.

Taktičke nuklearne sage Francuske sastoje se od pet pukova vođenih raketa *Pluton* iz sastava KoV i četiri eskadrile lovačko-bombarderske avijacije *Mirage-3E* i *Jaguar* (po 15 aviona u svakoj) iz sastava ratnog vazduhoplovstva.

Prema zapadnim i istočnim izvorima, Velika Britanija oprema svoje oružane snage savremenim nuklearnim i hemijskim oružjem.² Do sada je izgradila snažan nuklearni potencijal. Nuklearno oružje ulazi u sastav svih vidova njenih oružanih snaga.

U naoružanju ratne mornarice nalaze se četiri atomsko-raketne podmornice, naoružane sa po 16 raketa *Polaris A-3* (svaka raketa ima tri bojeve glave jačine po 200 Kt) dometa oko 4.600 km. Sada se radi na usavršavanju bojevih glava, od kojih će svaka imati šest nezavisno vođenih projektila jačine od po 40 Kt. Međutim, britanski vojni stručnjaci smatraju da će te bojeve glave zastareti početkom devedesetih godina i biće zamenjene raketama *Trajdent*. Svaka podmornica ima 16 raketa, a svaka raketa osam nezavisno vođenih glava.

U naoružanju ratnog vazduhoplovstva nalaze se sledeći nosači nuklearnog oružja: 48 srednjih bombardera *Vulkan B-2*, do 60 lakih bombardera *Bukaner S-2B* i preko 30 lovaca-bombardera *Jaguar Gr. 2*. U narednih nekoliko godina umesto lovaca-bombardera *Vulkan* i *Bukaner* planirano je uvođenje usavršenih aviona *Tornado*, koji takođe mogu biti iskorišćeni kao nosači nuklearnog oružja.

U naoružanju kopnene vojske nalaze se operativno-taktičke rakete *Lance* (više desetina lansera), u čijem se kompletu nalaze rakete sa nuklearnim i hemijskim bojevim glavama. U svim divizijama nalaze se 1 do 2 baterije samohodnih oruđa M-110 kalibra 203 mm i M-109 kalibra 155 mm. U kompletu svakog artiljerijskog oruđa nalaze se 2 do 3 nuklearne granate.

Dostignut je visok stepen nuklearizacije Mediterana sa širokim zaleđem u kome su prisutne snage oba vojna bloka.³ U tom području razmešteno je oko 450 do 600 lansera sa 3.000 do 4.000 nuklearnih projektila.

² Zarubežnoe voennoe obozrenie br. 3/1981. str. 28.

³ The Military Balance 1980/81, London 1981, str. 108—110.

Ubrzo će nuklearni potencijal Mediterana biti povećan realizacijom plana NATO-a o razmeštaju krstarećih i balističkih raketa *Peršing-2* na tom prostoru. Verovatno će uslediti slične mere i od strane članica Varšavskog ugovora, što još više povećava opasnost od upotrebe nuklearnog oružja u Evropi, a posebno na južноеvropskom vojištu.

Na teritoriji nekih zemalja Zapadne Evrope — članica NATO-a predviđeno je razmeštanje vođenih raketa *Peršing-2* i krstarećih raketa zemaljskog baziranja. Prema planovima NATO-a, ta nova raketno-nuklearna sredstva srednjeg dometa, zajedno sa balističkim raketama *Posejdon* na atomsko-raketnim podmornicama SAD koje patroliraju u vodama istočnog Atlantika i Sredozemnog mora, strategijskim nuklearnim arsenalom Velike Britanije i upotrebom za interes NATO-a francusko-nuklearnog oružja, činiće sopstvene, nezavisne od SAD »evrostrategijske nuklearne snage«.

Razmeštajem tog novog raketno-nuklearnog oružja na teritoriji Zapadne Evrope, američko vojno rukovodstvo nastoji da ograniči mogući strategijski rat na teritoriji Evrope i na taj način sačuva teritoriju SAD.

Postojanje, usavršavanje i uvođenje nuklearnog oružja i u oružane snage NATO-a i VU u Evropi, povećava opasnost njegove upotrebe. Uostalom, sva nova oružja se proizvode, razvijaju i usavršavaju da bi se upotrebila u borbi, boju i operaciji. Sva već razvijena oružja upotrebljena su u nekom ratu ili ratnom konfliktu. To se odnosi na nuklearno, hemijsko i druge vrste oružja.⁴

Ne treba posebno sumnjati u to da posednici nuklearnog i hemijskog oružja neće ponovo, u određenom trenutku, posegnuti za tim sredstvima uništavanja. Opasnost je utoliko veća, jer su neke velike sile dale do znanja i zvanično proklamovale da se pod određenim uslovima mogu odlučiti na ograničenu upotrebu nuklearnog oružja.⁵ Ograničena upotreba se odnosi, pre svega, na taktičko nuklearno oružje. Važno je naglasiti da je, na osnovu novih tehnoloških rešenja i novih gledišta o ograničenoj upotrebi taktičkog nuklearnog oružja, radikalno snižen prag nuklearnog reagovanja, te da primena ovog oružja postaje mnogo verovatnija.

Novije generacije nuklearnog oružja male snage su takvih karakteristika da se po nekim efektima skoro briše razlika između nuklearnog oružja i konvencionalnih borbenih sredstava.

⁴ Hemijsko oružje je masovno upotrebljavano u prvom svetskom ratu i nekim ratovima posle drugog svetskog rata, a nuklearno oružje je upotrebljeno za uništenje japanskih gradova Hirošime i Nagasakija na kraju drugog svetskog rata.

⁵ Grupa autora: Opštenarodna odbrana u teoriji i praksi, drugo izdanje, VIZ, 1978. g., str. 20.

Našu pažnju posebno zaokuplja pojava nuklearnih projektila male i veoma male snage i neutronskeg nuklearnog oružja na evropskom ratištu. Za proizvodnju neutronskeg nuklearnog oružja i njegovo uvođenje u operativnu upotrebu odlučila se i Francuska. Prema nekim podacima, i Velika Britanija će krenuti tim putem. Može se očekivati da i SSSR neće ostati skrštenih ruku. Svojevremeno je saopšteno da je i SSSR izvršio probu neutronskeg nuklearnog oružja. Uvođenjem neutronskeg nuklearnog oružja u naoružanje stvoreni su realni uslovi za njegovu upotrebu u lokalnim, ograničenim i drugim ratovima. To potvrđuje poslednja odluka predsednika Regana o proizvodnji i uvođenju neutronskeg nuklearnog oružja. Istina, takva odluka se mogla očekivati jer je predsednik Regan još u toku izborne kampanje obećao da će doneti takvu odluku i oduševljavao se neutronskeg nuklearnim oružjem kao pogodnim sredstvom za odvracanje. To predstavlja krajnje opasan korak u pravcu daljeg proširivanja trke u nuklearnom naoružavanju i povećava opasnost od nuklearnog rata. Može se pretpostaviti da Amerikanci imaju cilj da u prvoj fazi realizacije Predsednikove odluke proizvedu dovoljnu količinu neutronskeg nuklearnih projektila, a zatim da ih u pogodnom trenutku prebace na evropsko ratište. To će verovatno uslediti posle 1983. godine, odnosno posle razmeštaja krstarećih raketa i balističkih raketa *Peršing-2*. Gomilanje novih oružja u Evropi može doprineti da ona postane prvom žrtvom upotrebe nuklearnog oružja. Sadašnji scenario predviđa da to bude ograničena upotreba taktičkeg nuklearnog oružja, ali bi takva upotreba mogla prerasti u opšti nuklearni rat.

Nasuprot američkim vojnim teoretičarima, koji pišu scenarije za ograničeni nuklearni rat u Evropi, sovjetska vojna misao ističe da bi »svaki konflikt sa upotrebom čak i beznačajnog dela postojećeg nuklearnog potencijala (u Evropi) doveo do toga da mnoge zemlje jednostavno prestanu da postoje«. Osim toga, posle saopštavanja Reganove odluke u sovjetskoj štampi ponavlja se jedna ranija data izjava Leonida Brežnjeva koja je danas čak aktuelnija nego pre: »Ako to (neutronskeg nuklearno oružje bude proizvedeno na Zapadu — a to će biti upereno protiv nas, što niko i ne skriva — mi moramo jasno da kažemo da nećemo ostati pasivni posmatrači. Mi ćemo biti prisiljeni da odgovorimo na taj izazov...«⁶

Uvođenjem neutronskeg nuklearnog oružja u naoružanje članica NATO-a sigurno će uticati na kvalitativnu promenu taktičkeg

⁶ »Pravda«, 10. 08. 1981, str. 1.

nuklearnog balansa u Evropi. Međutim, Sovjetski Savez to neće dopustiti, već će takvo oružje uključiti u svoj proizvodni program i naoružanje članica Varšavskog ugovora. Najnovija kretanja u vezi sa proizvodnjom i upotrebom novog nuklearnog i hemijskog oružja verovatno će uticati na stvaranje novih odnosa u Evropi, čije je područje bilo centar svetskih zbivanja u čitavom posleratnom zbivanju. Iako je 1977. godine neutronske nuklearno oružje, od strane SAD, ponuđeno saveznicima, kao strogo defanzivno oružje, na čemu se insistira i danas, ono zapravo nije izrađeno da bi se zaustavili tenkovski napadi protivnika na Zapadnu Evropu, sa čime se toliko računa u doktrini NATO-pakta, već za ofanzivna dejstva na evropskom ratištu, kao i za upotrebu u ograničenim i lokalnim ratovima.

Kao osnovna prednost neutronske nuklearne oružja ističe se njegovo svojstvo da uništava neprijateljevu živu silu na većem prostoru, a da pri tome ne vrši kontaminaciju zemljišta i ne prouzrokuje razaranje objekata infrastrukture itd.

U ofanzivnim dejstvima, pošto nema trajne kontaminacije, požara i rušenja, napadač je u stanju odmah posle upotrebe neutronske nuklearne oružja da vrši eksploataciju njegovih učinaka. Na taj način u posed napadača dolaze neoštećeni gradovi, fabrike, elektrane, rudnici i putevi, dok upotrebom klasičnog nuklearne oružja dolazi do rušenja, požara i prepreka koje umnogome otežavaju ofanzivne operacije.

General Rodžers, komandant Objedinjenih oružanih snaga NATO-a, u svojoj izjavi još 16. februara 1981, koju su preneli svi londonski listovi i druga sredstva javnog informisanja u svetu, rekao je da bi kao vojni komandant želeo da neutronske nuklearno oružje bude što pre proizvedeno i uvedeno u naoružanje oružanih snaga NATO-a. On je tom prilikom istakao da oružane snage NATO-a mogu postići isti efekat taktičkim nuklearnim oružjem koje se već sada nalazi u operativnoj upotrebi. Međutim, kako on ističe, posledice udarnog i toplotnog dejstva ovih projektila su deset puta veće od dejstva neutronske nuklearne oružja, što prouzrokuje velike požare i rušenja. Osim toga, javljaju se široke zone radioaktivne kontaminacije koje postaju ozbiljna prepreka u ofanzivnim i odbrambenim operacijama i sa drugim nesagledivim posledicama. Neutronske nuklearno oružje posebno je pogodno da se upotrebi iz neposrednog dodira i po jedinicama prvih ešelona protivnika. »To je glavni razlog zašto bih želeo« — produžio je general Rodžers — »da kao komandant imam na raspolaganju neutronske nuklearno oružje. Drugi razlog je, međutim, to što smatram

da bi posedovanje ovog oružja zapravo povećalo sposobnost da odvratimo drugu stranu od upotrebe taktičkog nuklearnog oružja«. Istina, general Rodžers je tom prilikom, ipak, dao prioritet modernizaciji taktičkog nuklearnog oružja velikog dometa, razvoju raketa *Peršing-2* i proizvodnji krstarećih raketa zemaljskog baziranja.

Neki autori u svojim radovima predviđaju mogućnost ograničene upotrebe taktičkog nuklearnog oružja i neograničenu upotrebu hemijskog oružja na evropskom ratištu.⁷

Na primer, u svom delu »Strategic Deterrence in the 1980« Roger D. Speed, bivši savetnik RV i RM SAD, priznaje da je nuklearna strategija NATO-a do osamdesetih godina bila samoubilačka. Njen osnovni nedostatak, je prema autoru, taj što bi nuklearnim ratom bila zahvaćena i teritorija SAD. Otuda njegov pokušaj da razradi za SAD »bezopasniju« nuklearnu doktrinu osamdesetih godina, čiju bi osnovu činile nove strategijske i taktičke nuklearne snage. Suština poruke R. Speeda svodi se na jačanje oružanih snaga NATO-a, osposobljavanje evropskih članica za samostalno vođenje nuklearnog rata, na stvaranje samostalnih nuklearnih snaga Zapadne Evrope i na stvaranje »nuklearne barijere« na evropskom ratištu. Na taj način, zapadnoevropske članice NATO-a imale bi glavnu ulogu u »ograničenom nuklearnom ratu u Evropi«. Suština »recepta« koji predlaže R. Speed svodi se na to da se Evropa pretvori u poprište ograničenog nuklearnog rata, od kojeg bi SAD ostale pošteđene.

Isti autor predlaže da se ograničeni rat u Evropi vodi svim raspoloživim sredstvima: nuklearnim, hemijskim, i klasičnim. Zalaže se za to da se u Zapadnoj Evropi razmesti neutronska nuklearno oružje, kao i druge vrste taktičkog nuklearnog oružja. On nagovra evropske članice NATO-a na prvu upotrebu nuklearnog oružja i ističe koncepciju »ograničenog nuklearnog rata« kao »humaniju« od koncepcije »sveopšteg nuklearnog rata«.

Svojevrstu potvrdu novih gledanja supersila na upotrebu nuklearnog oružja potvrđuju mnogobrojne vežbe i manevri dve blokvske grupacije, koje se izvide uz obostranu upotrebu taktičkog nuklearnog oružja. Inserte sa ovih vežbi prenele su sve televizijske mreže sveta, što je predstavljalo svojevrsnu propagandu nuklearnog rata, a što je naišlo na osudu miroljubive svetske javnosti.

Međutim, neki »kvazi« teoretičari čine sve da bi svoje narode navikli na ideju ograničenog nuklearnog rata i odvratili ih od borbe protiv nove i još opasnije trke u naoružavanju. Pri tome, ipak,

⁷ Roger D. Speed, *Strategic Deterrence in the 1980s*. Foreword by Edward Teller. Hoover Institution Press, Stanford California, 1979, 174. pp.

stoji otvoreno pitanje — koliko se takva ograničena upotreba nuklearnog oružja može kontrolisati i kakvi su stvarni izgledi da se takav sukob zadrži u željenim okvirima. Na to pitanje je odgovorio bivši ministar odbrane G. Braun 20. avgusta 1980, povodom usvajanja nove nuklearne doktrine SAD. On kaže: »Mi smo svesni da ograničeni nuklearni rat može da se pretvori u opšti i prouzrokuje ogromne ljudske i materijalne gubitke.«⁸

U svakom slučaju, na evropskom ratištu se planira nuklearni rat. U tu svrhu i dalje se gomilaju odgovarajuća nuklearna sredstva, a oružane snage blokova pripremaju se za dejstva u nuklearnim i hemijskim uslovima.⁹ Pretnja evropskom miru i bezbednosti veoma je prisutna. To, svakako, upućuje na neophodnost mera od strane evropskih zemalja da otpočnu ozbiljne pregovore o regionalnom, evropskom razoružanju kako u klasičnom tako i u nuklearnom i hemijskom naoružanju, što je jedini put ka većoj bezbednosti i sigurnijem miru na ovom kontinentu.

Ne treba posebno dokazivati da nova nuklearna oružja mogu biti upotrebljena i protiv naše zemlje. Opasnost upotrebe nuklearnog oružja povećana je okolnošću što velike sile nisu garantovale zemljama koje to oružje nemaju da ga neće protiv njih upotrebiti u nekom ratnom konfliktu.

Imajući u vidu gledišta velikih sila na upotrebu nuklearnog oružja u eventualnom svetskom ili lokalnom ratu i naš vojno-politički i geostrategijski položaj, neophodno je da se naše oružane snage i sve ostale strukture društva svestrano pripremaju za vođenje rata i u uslovima primene takvog oružja.

Potpukovnik
MATO MANDIĆ

⁸ Jadermaja strategija SŠA, Zarubežnoe voennoe obzrenie (1980), 11. noj. s. 7—10.

⁹ W. R. Cleave, S. T. Cehen, Tactical Nuclear Weapons: An Examination of the Issues. New York, Crane Rusak and Company. Inc. 1978. VI + 119 pp.

Tactical Nuclear Weapons: Eeropen Perspektives, London, SIPRI, 1978. XIV + 371 pp.